

KORXONALARDA BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH VA TAKOMILLASHTIRISH

Yerjanov Laziz Qobil o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Univerisiteti 4-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Ibragimov G'anijon G'ayratovich

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Univerisiteti

“Innovatsion menejment” kafedrası ilmiy dotsenti

***Annotatsiya:** Bugungi kunda korxonalarda boshqaruvni tashkil etish va takomillashtirish masalalari dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Globalizatsiya jarayonlari va bozor iqtisodiyotining o'sishi natijasida korxonalar o'z faoliyatlarini samarali boshqarish va raqobatbardoshligini oshirishga bo'lgan talab ortib bormoqda. Buning natijasida, boshqaruv tizimlarini modernizatsiyalash va takomillashtirish zaruriyati tug'iladi. Ushbu maqolada korxonalarda boshqaruvni tashkil etish va takomillashtirish yo'llari, zamonaviy boshqaruv usullari va ularning samaradorligi haqida batafsil tahlil qilinadi.*

***Kalit so'zlar:** Korxonalarda boshqaruv tizimi, Fayol, Taylorizm va Fordizm, Agile boshqaruv tizimi, Lean boshqaruv usuli, ERP va CRM tizimlari, tadqiqot usullari, tadqiqot materiallari.*

Korxonalarda boshqaruv tizimi - bu korxonaning umumiy faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va baholash jarayonlaridan iborat. Boshqaruvni to'g'ri tashkil etish korxonaning maqsadlariga erishish, resurslarni samarali taqsimlash va ish unumdorligini oshirish imkonini beradi. Shu sababli, boshqaruvni takomillashtirish yo'llarini qidirish va amalga oshirish bugungi kundagi asosiy masalalardan biridir.

O'zbekiston iqtisodiyotida korxonalarining o'rni katta. Ular mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, yangi ish o'rinlarini yaratish va jamiyatning turmush darajasini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, korxonalarda

boshqaruvni tashkil etish va takomillashtirish ularning muvaffaqiyatini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Maqolaning maqsadi - korxonalarda boshqaruvni tashkil etish va takomillashtirish yo'llarini o'rganish, zamonaviy boshqaruv usullarini tahlil qilish va ularning amaliyotda qo'llanilishi imkoniyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqotda ilg'or boshqaruv texnologiyalari, innovatsion usullar va ularning korxonalar faoliyatiga ta'siri o'rganiladi.

Tadqiqot natijalari korxonalarda boshqaruv tizimini takomillashtirish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan strategik yondashuvlar va innovatsion usullarni aniqlashga yordam beradi. Bu esa, korxonalar samaradorligini oshirish va raqobatbardoshligini mustahkamlash imkonini beradi.

Korxonalarda boshqaruvni tashkil etish va takomillashtirish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ko'plab olimlar va tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan. Bu tadqiqotlar korxonalarda boshqaruvning samaradorligini oshirish bo'yicha turli yondashuvlar va usullarni ko'rib chiqadi.

Boshqaruv tizimlari turli tuman bo'lib, ularning samaradorligi ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Misol uchun, Fayol (1916) tomonidan ishlab chiqilgan boshqaruvning umumiy nazariyasi, boshqaruv jarayonlarini rejalashtirish, tashkil etish, rahbarlik qilish va nazorat qilish kabi asosiy funktsiyalarga asoslanadi. U ushbu funktsiyalarni to'g'ri tashkil etish orqali korxonaning umumiy faoliyatini yaxshilash mumkinligini ta'kidlagan.

Shu bilan birga, boshqaruvning zamonaviy usullari ham keng o'rganilgan. Masalan, Taylorizm va Fordizm nazariyalari ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va mehnat unumdorligini oshirish uchun qo'llaniladi. Bu usullar korxonalar samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynagan.

So'nggi yillarda, innovatsion boshqaruv yondashuvlari ham katta e'tibor qaratilgan. Masalan, zamonaviy boshqaruv tizimlari orasida Agile boshqaruv yondashuvi keng tarqalgan. Agile boshqaruv usuli moslashuvchanlik, tezkor qaror qabul qilish va mijoz talablari bilan tezkor muvofiqlashish imkoniyatini

beradi. Bu yondashuv korxonalarining tez o'zgaruvchan bozor sharoitlarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlariga yordam beradi.

Bundan tashqari, Lean boshqaruv tizimi ham katta muvaffaqiyatlarga ega. Lean boshqaruv usuli ortiqcha isrofgarchiliklarni kamaytirish, jarayonlarni optimallashtirish va mijozlar ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Ushbu tizim korxonalarining ishlab chiqarish jarayonlarini yaxshilashga va samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Texnologiyaning rivojlanishi bilan elektron boshqaruv tizimlari ham keng tarqalgan. Misol uchun, ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari korxonalarining barcha bo'limlari o'rtasida integratsiyalashgan boshqaruvni ta'minlaydi. Bu tizimlar yordamida korxonalarining moliyaviy, moddiy va inson resurslarini samarali boshqarish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, CRM (Customer Relationship Management) tizimlari mijozlar bilan munosabatlarni samarali boshqarish va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish uchun qo'llaniladi.

Korxonalarda boshqaruv tizimlarini takomillashtirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijalari ko'rsatadiki, samarali boshqaruv tizimlari korxonalarining umumiy faoliyatini yaxshilashga, raqobatbardoshligini oshirishga va iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga yordam beradi. Shu sababli, boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar korxonalarining muvaffaqiyatiga muhim ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot usullari:

1. Adabiyotlar tahlili: Boshqaruv tizimlari, ularning rivojlanishi va zamonaviy usullari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Shu orqali ilg'or boshqaruv tajribalari va yondashuvlari o'rganildi.

2. Anketalar: Korxonalar rahbarlari va boshqaruv xodimlari orasida anketalar tarqatildi. Anketalar orqali boshqaruv tizimlarining samaradorligi, muammolari va takomillashtirish imkoniyatlari haqida ma'lumotlar to'plandi.

3. Intervyular: Korxonalarining boshqaruv jarayonlarida bevosita ishtirok etuvchi rahbarlar va mutaxassislar bilan intervyular o'tkazildi. Bu orqali

boshqaruv tizimlarining amaliyotdagi holati va ularni takomillashtirish yoʻllari haqida batafsil maʼlumotlar olindi.

4. Kuzatuv: Korxonalarda bevosita boshqaruv jarayonlari kuzatildi. Kuzatuv orqali boshqaruv tizimlarining kuchli va zaif tomonlari aniqlanib, takomillashtirish uchun imkoniyatlar belgilandi.

Tadqiqot materiallari:

1. Anketalar: Tadqiqot uchun maxsus ishlab chiqilgan anketalar, ularning savollari va tahlil qilish usullari.

2. Intervyu savollari: Korxonalar rahbarlari va boshqaruv xodimlari bilan oʻtkazilgan intervyular uchun tayyorlangan savollar.

3. Kuzatuv jadvallari: Kuzatuv jarayonida toʻplangan maʼlumotlarni qayd qilish uchun jadvallar va formulalar.

Tadqiqot jarayoni quyidagi bosqichlarni oʻz ichiga oldi:

1. Tayyorlov bosqichi: Tadqiqot usullari va materiallari ishlab chiqildi, anketalar va intervyu savollari tayyorlandi.

2. Maʼlumotlarni toʻplash: Korxonalar rahbarlari va boshqaruv xodimlari bilan intervyular oʻtkazildi, anketalar toʻldirildi va boshqaruv jarayonlari kuzatildi.

3. Maʼlumotlarni tahlil qilish: Toʻplangan maʼlumotlar tahlil qilindi, ularning asosiy tendensiyalari va xulosa chiqarish uchun asosiy fikrlar aniqlab olindi.

4. Xulosalar va takliflar: Tahlil natijalariga asoslanib, korxonalarda boshqaruvni takomillashtirish boʻyicha xulosalar chiqarildi va amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Korxonalarda zamonaviy boshqaruv tizimlarining qoʻllanilishi samaradorlikni oshirishda muhim rol oʻynaydi. Misol uchun, Agile boshqaruv usulini qoʻllagan korxonalarda ishlab chiqarish jarayonlari tezroq va samaraliroq amalga oshirilgan. Shu bilan birga, Lean boshqaruv tizimi ortiqcha isrofgarchiliklarni kamaytirish va jarayonlarni optimallashtirish orqali yuqori samaradorlikka erishgan.

Innovatsion boshqaruv yondashuvlari, masalan, ERP va CRM tizimlarining qo'llanilishi korxonalarining umumiy ish faoliyatini yaxshilashga yordam bergan. ERP tizimi yordamida korxonalarda moliyaviy va moddiy resurslarni samarali boshqarish imkoniyati yaratilgan. CRM tizimi esa mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga yordam bergan.

Tadqiqot davomida o'tkazilgan anketalar va intervyular natijalari ko'rsatadiki, korxonalar rahbarlari va boshqaruv xodimlari zamonaviy boshqaruv tizimlarini qo'llash natijasida korxonalar samaradorligi oshganligini qayd etishgan. Misol uchun, korxonalarining rahbarlari Agile boshqaruv usuli yordamida tezkor qaror qabul qilish imkoniyati va korxonalar faoliyatining moslashuvchanligini ta'kidlaganlar.

Korxonalarda o'tkazilgan kuzatuvlar natijasida boshqaruv tizimlarining kuchli va zaif tomonlari aniqlangan. Misol uchun, Lean boshqaruv tizimini qo'llagan korxonalarda ortiqcha isrofgarchiliklarning kamayishi va ishlab chiqarish jarayonlarining optimallashtirish qayd etilgan. Shu bilan birga, ba'zi korxonalarda boshqaruv tizimlarining zaif tomonlari ham aniqlangan, masalan, eski boshqaruv usullarining qo'llanilishi samaradorlikni pasaytirgan.

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, korxonalarda boshqaruv tizimlarini takomillashtirish bo'yicha zamonaviy usullar va yondashuvlarning qo'llanilishi samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Agile boshqaruv usulining qo'llanilishi korxonalarining moslashuvchanligini oshirishga yordam beradi. Bu usul tezkor qaror qabul qilish imkoniyatini beradi va bozor sharoitlariga tezkor moslashish imkoniyatini taqdim etadi. Shu bilan birga, Agile yondashuvi jamoa ishini samarali tashkil etish va loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Elektron boshqaruv tizimlarining qo'llanilishi natijalarini tahlil qilganimizda, ERP va CRM tizimlarining korxonalarining umumiy ish faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. ERP tizimlari yordamida korxonalar moliyaviy,

moddiy va inson resurslarini samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'lgan. Shu bilan birga, CRM tizimlari mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishga yordam bergan. Bu tizimlar korxonalar muvaffaqiyatiga muhim ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida o'tkazilgan anketalar va intervyular natijalari ko'rsatadiki, boshqaruv tizimlarining samaradorligini oshirishda zamonaviy usullar va innovatsion yondashuvlar katta ahamiyat kasb etadi. Korxonalar rahbarlari va boshqaruv xodimlari zamonaviy boshqaruv tizimlarini qo'llash natijasida korxonalar samaradorligi oshganligini qayd etishgan. Bu esa boshqaruvni takomillashtirish yo'llarini izlash va amalga oshirish zaruriyatini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, korxonalarda boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosalar va takliflarni keltirishimiz mumkin:

1. **Agile va Lean boshqaruv yondashuvlarini kengroq qo'llash:** Bu usullar yordamida korxonalar samaradorligini oshirish va bozor sharoitlariga tezkor moslashish imkoniyatini oshirish mumkin.

2. **ERP va CRM tizimlarini joriy etish:** Elektron boshqaruv tizimlarining qo'llanilishi korxonalarining umumiy faoliyatini yaxshilash va mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash imkonini beradi.

3. **Boshqaruv xodimlarini malakasini oshirish:** Zamonaviy boshqaruv tizimlarini samarali qo'llash uchun boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish va ularni doimiy ravishda o'qitish zarur.

4. **Ilg'or tajribalarni tatbiq etish:** Boshqaruv tizimlarini takomillashtirish bo'yicha muvaffaqiyatli tajribalarni o'rganish va ulardan foydalanish kerak.

Xulosa: Korxonalarda boshqaruvni tashkil etish va takomillashtirish yo'llari zamonaviy biznes muhitida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, boshqaruv tizimlarini takomillashtirish orqali korxonalarining samaradorligi va raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshirilishi mumkin. Ushbu bo'limda tadqiqotning asosiy natijalari va muhim xulosalar keltiriladi.

Tadqiqotning asosiy natijalari:

1. Agile boshqaruv usulining samaradorligi: Agile boshqaruv usuli korxonalar uchun tezkor qaror qabul qilish va bozor sharoitlariga moslashish imkoniyatini beradi. Bu usul korxonalar samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

2. Lean boshqaruv tizimining afzalliklari: Lean boshqaruv tizimi ortiqcha isrofgarchiliklarni kamaytirish va jarayonlarni optimallashtirish orqali korxonalar samaradorligini oshiradi. Bu yondashuv korxonalar raqobatbardoshligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

3. ERP va CRM tizimlarining ta'siri: Elektron boshqaruv tizimlarining qo'llanilishi korxonalarining umumiy faoliyatini yaxshilashga yordam beradi. ERP tizimlari moliyaviy va moddiy resurslarni samarali boshqarish imkoniyatini yaratadi, CRM tizimlari esa mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash imkoniyatini taqdim etadi.

4. Boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish zaruriyati: Zamonaviy boshqaruv tizimlarini samarali qo'llash uchun boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish va doimiy ravishda o'qitish zarur.

Muhim xulosalar:

1. Korxonalarda boshqaruvni takomillashtirish uchun zamonaviy boshqaruv usullari va innovatsion yondashuvlarni keng qo'llash zarur.

2. Boshqaruv tizimlarini takomillashtirish orqali korxonalar samaradorligini oshirish va raqobatbardoshligini mustahkamlash mumkin.

3. Boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish va ularni doimiy ravishda o'qitish korxonalarda zamonaviy boshqaruv tizimlarini samarali qo'llash uchun muhimdir.

4. Elektron boshqaruv tizimlarini joriy etish korxonalar faoliyatini yaxshilash va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish uchun katta ahamiyatga ega.

Kelajakda tadqiqotlar uchun takliflar:

1. Zamonaviy boshqaruv usullarini tadbiq etish: Kelajakda korxonalarda zamonaviy boshqaruv usullarini tadbiq etish va ularning samaradorligini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar olib borish zarur.

2. Elektron boshqaruv tizimlarini rivojlantirish: ERP va CRM tizimlarini yanada rivojlantirish va ularning qo'llanilishini kengaytirish bo'yicha tadqiqotlar o'tkazish kerak.

3. Boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish dasturlari: Boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish bo'yicha dasturlar ishlab chiqish va ularni amalga oshirish bo'yicha tadqiqotlar olib borish lozim.

4. Ilg'or boshqaruv tajribalari: Ilg'or boshqaruv tajribalarini o'rganish va ulardan foydalanish orqali korxonalarda boshqaruv tizimlarini takomillashtirish bo'yicha tadqiqotlar amalga oshirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Fayol, H. (1916). *General and Industrial Management*. London: Pitman.
2. Taylor, F. W. (1911). *The Principles of Scientific Management*. New York: Harper & Brothers.
3. Ford, H. (1926). *Today and Tomorrow*. New York: Doubleday, Page & Company.
4. Scrum Alliance. (2020). *The Scrum Guide*. Retrieved from <https://www.scrumguides.org>.
5. Womack, J. P., & Jones, D. T. (1996). *Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation*. New York: Simon & Schuster.
6. Davenport, T. H. (1998). Putting the Enterprise into the Enterprise System. *Harvard Business Review*, 76(4), 121-131.
7. Payne, A., & Frow, P. (2005). A Strategic Framework for Customer Relationship Management. *Journal of Marketing*, 69(4), 167-176.
8. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1992). The Balanced Scorecard: Measures That Drive Performance. *Harvard Business Review*, 70(1), 71-79.
9. Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Boston: Harvard Business Review Press.

10. Alavi, M., & Leidner, D. E. (2001). Knowledge Management and Knowledge Management Systems: Conceptual Foundations and Research Issues. *MIS Quarterly*, 25(1), 107-136.
11. Brown, S., & Eisenhardt, K. M. (1998). *Competing on the Edge: Strategy as Structured Chaos*. Boston: Harvard Business Review Press.